

МАТЫЎ ВЫКРЫЦЦЯ Ў САТЫРЫЧНЫХ АПАВЯДАННЯХ

Л. АНДРЭЕВА І М. ГАРЭЦКАГА

Глазман Л.Я.

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

У сатырычным творы персанаж заведама карыкатурны, паколькі “внутренняя граница личности ничтожно мала в сравнении с ее ролевой претензией” [1, с. 60]. У сувязі з гэтым важную ролю адыгрывае выкрыццё маскі, пад якой хаваецца сутнасць сатырычнага персанажа. Герой, які хавае сябе пад маскай, “желает скрыть свою сущность, выдать себя за другого, иного, чем он сам” [2, с. 347].

Матыў выкрыцця прасочваецца найперш у апавяданнях “*Выпадак*” (1901), “*Арыгінальны чалавек*” (1902), “*Хрысціяне*” (1906), “*Раганошцы*” (1915) Л. Андрэева і “*Апостал*” (1921), “*Незадача*” (1921) М. Гарэцкага. У названых апавяданнях героі ствараюць маску-“імідж”, з дапамогай якой імкнуцца здабыць усеагульную прыхільнасць, але пры першай жа перашкодзе персанаж паказвае чытачу твар, прычым, не жадаючы прызнаць паражэнне, крывадушна працягвае гульню. Ніякае здарэнне не можа прымусіць абывацеля адступіцца ад уласных прагматычных інтарэсаў. Таму абыякавыя да чужога лёсу прысутныя, нібы ў тэатры, на судовым пасяджэнні, працягваюць называцца хрысціянамі ў аднайменным творы, а доктар (апавяданне “*Выпадак*”), які атрымлівае асалоду ад усведамлення сваёй дабрыні і высакародства, так лёгка паддаецца ўздзеянню жорсткага натоўпа. Але прыкідвацца не заўсёды зручна, часам гэта патрабуе з боку героя сур’ёзных ахвяр. Бо прыдуманая роля можа ўступаць у канфлікт з рэальнымі жаданнямі персанажа, як, напрыклад, у навэле-анекдоце “*Арыгінальны чалавек*”. Галоўны герой неасцярожна зарыгінальнічаў: каб прыцягнуць да сябе ўвагу, нацешыцца славай, дробны чыноўнік нечакана заявіў пра тое, што любіць мурынак. Неасцярожная фраза атрымала такі рэзананс, што неўзабаве адшукалася і нявеста, нарадзіўся “тубастый, серый, как асфальт, малютка” [3,

с. 428]. І як не супраціўлялася ўся існасць Сямёна Васільевіча, нават перад смерцю не адважыўся ён выказацца шчыра. Непамерна вялікай аказваецца ахвяра героя грамадскай думцы.

У позняй навэле Андрэева “*Раганошчы*” цікавае ўвасабленне знаходзіць выкрыццё сямейнай нявернасці. Штогод па старажытнаму звычаю апранаюць рогі на ўрачыстую працэсію жыхары выспы, якія маюць няверных жонак. У выніку, калі жаночая палова насельніцтва хаваецца пад нябачнай маскай прыстойнасці, мужчыны, нібыта проціаддзе, з мэтай зрабіць відавочным факт пралюбадзейства выкарыстоўваюць сваю маску (рогі).

У дадзеных апавяданнях Андрэева гумар і сатыра накіраваныя на заганы грамадства ў цэлым, без культурна-нацыянальных пазнак: на неабыхавага да камфорту і відовішчаў абывацеля, на аматраў вылучыцца, няверных жонак. Адпаведныя па мастацкім модусе творы Максіма Гарэцкага адзначаюцца большай упісанасцю ў канкрэтную гістарычную сітуацыю, якая склалася на тэрыторыі нашай краіны ў раннесавецкія гады, аб’ектам сатыры з’яўляецца не толькі соцыум, але і новы палітычны лад, што тлумачыцца найперш кардынальнымі пераменамі ў краіне, на якія прыходзіцца росквіт творчасці беларускага пісьменніка. Галоўныя героі апавяданняў “*Апостал*” і “*Незадача*” пераўвасабляюцца ў “апосталаў” новага дзяржаўнага ладу. Абодва – “гарачыя камуністы”. Першы – таварыш Курапа (“*Апостал*”) едзе “ўсведамляць вёску” [5, с. 121], вучыць сялян “правільна”, па-новаму жыць, зусім не чакаючы ніякіх перашкод. Сяляне ж аказваюцца не такімі прасцячкамі, як гэта ўяўляе сабе новаспечаны “адраджэнец”. Не дзіўна, што зпад маскі апостала неўзабаве пачынае праступаць твар жорсткага каральніка за непаслушэнства ўладзе. За спробу выгадна скарыстаць паўнамоцтвы і пад выглядам кантралявання рэвалюцыі ў вёсцы пагуляць на кірмашы, пахваліцца аўтамабілем паплаціўся і часовы камісар Батрачонкаў (“*Незадача*”) – таксама замаскіраваны “панок” [4, с. 128] новай улады.

Такім чынам, абодва аўтары зрываюць з герояў маскі: іранізуюць над схільнасцю чалавека перахітрыць жыццё і іншых людзей, хаваючыся за

высокія ідэалы. Пры гэтым творы Андрэева адрозніваюцца маральна-філасофскай накіраванасцю, а апавяданні беларускага аўтара – больш злабадзённай нацыянальна-сацыяльнай заастронасцю.

Літаратура:

- Тэорыя літаратуры: Учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений: В 2-х т. / под ред. Н. Д. Тмарченко. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004. – Т. 1: Тэорыя художественного дискурса. Тэоретическая поэтика – 751 с.
- Софронова, Л. А. О проблемах идентичности / Л. А. Софронова // Культура сквозь призму идентичности: сб. ст. / Институт славяноведения РАН; отв. ред.: Л. А. Софронова, Н. М. Филатова. – М., 2006. – С. 8-24.
- Андреев, Л. Собрание сочинений: в 6 т. / Л. Н. Андреев. – М.: Худ. лит-ра, 1990. – Т.1.: Рассказы 1898 – 1903. – 639 с.
- Гарэцкі, М. Выбраныя творы / Максім Гарэцкі. – Мінск: Кнігазбор, 2009. – 640 с.